

ГЕНДЕРНО-ЧУТЛИВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ
ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Стаття присвячена характеристиці гендерно-чутливого середовища як однієї з умов формування гендерної культури студентів університету. Проаналізовано поняття “середовище”. Визначено сутність гендерно-чутливого середовища та основні механізми його створення, а саме: гендерну освіту, гендерне виховання, використання гендерного підходу під час навчально-виховного процесу університету. Гендерно-чутливе середовище характеризується як простір для засвоєння студентами основних складових гендерної культури: гендерних цінностей, гендерних знань, гендерних норм поведінки. Окреслено основні шляхи забезпечення гендерно-чутливого середовища з метою формування гендерної культури студентів університету.

Ключові слова: гендерно-чутливе середовище, умова, гендерна культура студентів університету, гендерна освіта, гендерне виховання, гендерний підхід, гендерні знання.

Необхідність виховання гендерної культури студентів університету продиктована прогресивними тенденціями у вищій школі, адже сучасна система освіти орієнтована на розвиток індивідуальних особливостей студентів, самореалізацію особистості майбутнього фахівця. Разом з тим проблема формування гендерної культури пов'язана не тільки з індивідуальними особливостями студентів, а також із соціальними завданнями, які стосуються відносин юнаків і дівчат, що впливають на уявлення молоді про значущість паритетних відносин чоловіка та жінки в різних сферах життєдіяльності людини. Таким чином, актуалізується питання створення ефективних педагогічних умов формування гендерної культури студентів університету.

Мета статті – охарактеризувати гендерно-чутливе середовище як умову формування гендерної культури студентів університету.

Проблемі дослідження поняття “середовища” людини присвячено достатню кількість наукових праць. Значний внесок у вивчення цього питання зробили Д. Дьюї, М. Монтесорі, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Фребель.

Механізми впливу середовища на розвиток особистості були в центрі уваги Я. Коменського, Я. Корчак, К. Ушинського та ін. Науковці вказували на необхідність урахування впливу середовища людини та значущість педагогічних умов, орієнтованих на його оптимізацію [6].

У сучасній педагогіці “середовище” характеризують як сукупність умов, у яких перебуває людина і з якими взаємодіє. Освітнє середовище передбачає виховний простір, в якому відбувається педагогічний вплив на розвиток особистості, і разом з тим є результатом її активності [6]. Соціальне середовище розглядають як культурну спільність людей [8]. Аналіз наукової літератури із суспільної педагогіки свідчить, що виховне середовище – це, передусім, простір для стимулів, які впливають на особистість вихованця [7].

Дослідженню поняття “середовища” присвячені також праці І. Зязюна, А. Капської, Н. Ничкало, В. Срочинські, М. Тюльпи, С. Черепанової.

Питання гендерної освіти та проблему інтеграції гендерного підходу в систему освіти висвітлено в наукових працях Т. Голованової, С. Вихор, С. Гришак, Т. Дороніної, І. Іванової, В. Кравець, О. Кікінежді, О. Кісь, О. Луценко, Л. Міщик,

М. Раздвилової, О. Смоляр, Ю. Стребкової, В. Терзі, О. Цокур. Вітчизняний науковець І. Мунтян визначає інтерактивне навчально-виховне середовище як умову запровадження гендерного підходу у вищу професійну освіту.

Упровадження гендерно-чутливого підходу в освіту однаково стимулює, на нашу думку, представників обох статей і забезпечує найбільш ефективно використання людських ресурсів у суспільстві, що особливо актуально в контексті вирішення завдання з професійної підготовки молодих спеціалістів.

Дослідниця Т. Дороніна, вважає, що гендерна чутливість – бачення проблем нерівності за статтю – формується шляхом забезпечення гендерної збалансованості в освіті [3].

Таким чином, гендерно-чутливе середовище, на нашу думку, – це простір для стимулів, які впливають на особистість студента та сприяють засвоєнню основних складових гендерної культури: гендерних цінностей (ідея гендерної рівності), гендерних знань (теорія гендеру), гендерних норм поведінки (паритетні відносини).

Гендерно-чутливе середовище передбачає також сукупність умов, які створюються не тільки з метою впливу на особистість студента, але й для залучення студентів університету як суб'єктів навчально-виховного процесу – активних учасників навчальної та позанавчальної діяльності.

Так, під час спільної діяльності студент має можливість поділитися своїм гендерним досвідом з іншими студентами, впевнитися в існуванні гендерних упереджень і стереотипів щодо ролі чоловіка та жінки в культурі суспільства.

Водночас ми переконані, що гендерно-чутливе середовище передбачає однаково увагу педагогів до проблем як дівчат, так і юнаків під час їхньої професійної підготовки, з урахуванням гендерних особливостей студентів, для їхньої самореалізації та ефективної соціальної адаптації і в майбутній професійній, і в суспільній, сімейній життєдіяльності.

Навчання та виховання є головними складовими освітнього процесу, що сприяють формуванню гендерної свідомості студента через оволодіння гендерними знаннями, набуття гендерного світогляду щодо рівності статей [2].

Таким чином, до механізму створення гендерно-чутливого середовища повинні бути залучені гендерна освіта, гендерне виховання студентів, які ґрунтуються на гендерному підході, згідно з яким відмінності в поведінці та сприйнятті чоловіків і жінок визначаються не стільки їх фізіологічними особливостями, оскільки вихованням на основі поширених у цій культурі уявлень про сутність чоловічого та жіночого [5].

Гендерна освіта має всі можливості для поширення основних складових гендерної культури – гендерних цінностей та гендерних знань – у процесі професійної підготовки студентів в університеті, які формуються під час безпосереднього залучення особистості студента в діяльність.

До загальних принципів гендерної освіти належать: 1) орієнтація на співробітництво, що передбачає використання принципу діалогічності під час навчання; 2) розвиток особистісного потенціалу, що реалізується через розвиток особистісних складових студента: Я-концепція, мотиваційна й емоційна сфери особистості; 3) єдність теорії і практики, що здійснюється через залучення життєвого досвіду студентів [1]. При цьому ми виходимо з того, що знання невід'ємні від навички та вміння.

Разом з тим створення гендерно-чутливого середовища має сприяти виробленню в студентів навичок гендерно доцільної поведінки через запровадження гендерного виховання, уникнення гендерних стереотипів та упереджень щодо ролі чоловіка й жінки, набуття навчального досвіду активності студентів у залученні власних здібностей.

стей, умінь з метою самореалізації, досягнення відчуття задоволення від реалізації власних можливостей, виконання різних гендерних ролей, а також досвіду ефективного спілкування на основі ідеї гендерної рівності.

Гендерне виховання як один із засобів створення гендерно-чутливого середовища включає запровадження гендерного компонента в зміст дисциплін. Забезпечуючи гендерне виховання студентів університету, ми виходимо з того, що дівчата та юнаки завдяки індивідуальним особливостям іноді ідентифікують себе з різними героями, сприймаючи їхню поведінку [4].

Таким чином, виникає необхідність у наповненні навчального матеріалу прикладами героїв, які є носіями гендерних цінностей, гендерних (паритетних) норм поведінки та отримують схвальну поведінку в суспільстві. Приклади можуть бути представлені студентам при вивченні дисциплін як загальноуніверситетського, загальнопрофесійного блоків державних освітніх стандартів, так і спецкурсів, пропонує вищим навчальним закладом, організацією самостійної та індивідуальної роботи студентів, коли майбутній спеціаліст сам розширює змістовну частину стандарту освіти, що допомагатиме студенту засвоювати основні категорії гендерної культури, в основі якої лежить гендерна рівність. Чим частіше такі приклади будуть зустрічатися в змісті навчальних дисциплін, тим сильнішим буде їх вплив на студентів.

Ми вважаємо, що аналіз презентації жінок та чоловіків у науковій і професійній сферах за допомогою прикладів успішного виконання гендерно нетрадиційних ролей жінок сприятиме розвитку рефлексії в студентів, позбавлятиме майбутніх фахівців гендерних стереотипів та упереджень щодо ролі чоловіка й жінки.

Гендерно-чутливе середовище повинно передбачати комунікативний простір для обміну гендерним досвідом студентами університету за такими напрямками: професійним, суспільним, сімейним, під час яких майбутнім фахівцям пропонують вирішити гендерні проблемні ситуації. Обмін гендерним досвідом студентами різної статі сприятиме, на нашу думку, прояву гендерної чутливості в майбутніх фахівців, усвідомленню існування ситуацій гендерної нерівності, гендерних стереотипів та упереджень щодо ролі чоловіка й жінки.

Виходячи з того, що мова не тільки відображає культуру, але й формує її, перебуваючи в ній, гендерна освіта має можливість донести майбутнім фахівцям гендерні знання щодо гендерної соціалізації людини, формування й закріплення в культурі суспільства гендерних стереотипів та упереджень щодо “жіночого” й “чоловічого” стилю спілкування, запропонувати гендерно-чутливе спілкування, яке є ефективним для кожного з учасників спілкування, адже передбачає орієнтацію на діалогічність, співпрацю, принцип паритетності, уникнення дискримінаційних, сексистських та агресивних висловлювань.

Висновки. Таким чином, ми дійшли висновку, що умовою формування гендерної культури студентів університету може стати створення гендерно-чутливого середовища через поєднання гендерної освіти як механізму поширення гендерних знань та гендерного виховання як виховання гендерно доцільної поведінки, яка передбачає прояви гендерної чутливості в міжособистісних відносинах майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

1. Болотська О. А. Соціально-педагогічні умови гендерного виховання жінок-лідерів у діяльності громадських організацій та рухів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Оксана Анатоліївна Болотська ; Луган. нац. пед. ун-тім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2008. – 20 с.
2. Гришак С. М. Підготовка майбутніх спеціалістів соціальної сфери до реалізації ідеї гендерної рівності в професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Світлана Миколаївна Гришак ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2007. – 20 с.

3. Дороніна Т. О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді : монографія / Тетяна Олексіївна Дороніна ; НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНМС України. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – 331 с.
4. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учеб. для студ. пед вузов / А. В. Мудрик ; под ред. В. А. Сластенина. – 4-е изд., доп. – Москва : Академия, 2003. – 200 с.
5. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / В. П. Агеєва, В. В. Близнюк, І. О. Головащенко та ін. – Київ : К.І.С., 2004. – 536 с.
6. Пешкова В. П. Педагогические ресурсы социально-культурной среды / В. П. Пешкова [Электронный ресурс] // Вестник СЗО РАО 1 (13). – 2013. – Режим доступа: <http://www.gur.ru/События/Университет и СМИ>.
7. Срочинські В. Виховне середовище постановка проблеми [Електронний ресурс] / Войцех Срочинські // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 1. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
8. Тюльпа Т. М. Соціокультурне середовище вищого педагогічного навчального закладу як умова успішної соціалізації студентської молоді / Т. М. Тюльпа // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 3. – С. 45–48.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2014.

Васильченко Е. И. Гендерно-чувствительная среда как условие формирования гендерной культуры студентов университета

Статья посвящена характеристике гендерно-чувствительной среды как одного из условий формирования гендерной культуры студентов университета. Анализируется понятие “среда”. Определены суть гендерно-чувствительной среды и основные механизмы ее образования, а именно: гендерное образование, гендерное воспитание и использование гендерного подхода во время учебно-воспитательного процесса университета. Гендерно-чувствительная среда характеризуется как пространство для усвоения студентами университета основных составных гендерной культуры: гендерных ценностей, гендерных знаний, гендерных норм поведения. Обозначены основные пути обеспечения гендерно-чувствительной среды с целью формирования гендерной культуры студентов университета.

Ключевые слова: *гендерно-чувствительная среда, условие, гендерная культура студентов университета, гендерное образование, гендерное воспитание, гендерный подход, гендерные знания.*

Vasylichenko O. Gender Sensitive Environment as the Condition of Formation of University Students' Gender Culture

The article analyzes gender sensitive environment as one of the condition of formation of university students' gender culture. The analysis of the phenomenon “environment” is given in the article. The author's theoretical analysis gave the possibility to determine the content of gender sensitive environment and the main mechanisms of its creation. They are gender education, gender approach. Gender education has all possibilities to spread gender values and gender knowledge among students during their studying at the university. It is supposed gender sensitive environment fosters gender grounded behavior with avoiding gender stereotypes and prejudices about the role of men and women in culture. The article gives characteristic of gender sensitive environment. It is a space where university students can learn main elements of gender culture (gender values, gender knowledge, gender norms of behavior) based on the idea of gender equality that allows to avoid gender prejudices, perceive one's own gender identity and respect other's gender identity. The article determines the main ways of creation of gender sensitive environment. It is supposed to introduce gender component into the educational content of disciplines. The positivesamples of gender roles that are not determined by the sex and analysis of women's and men's presentation in scientific and professional spheres can be demonstrated to students. While studying at the university it is necessary for students to create possibilities to share their gender experience to understand the existence of gender inequity in the culture of society.

Key words: *gender sensitive environment, condition, university students' gender culture, gender education, gender approach, gender knowledge.*